

Osnaživanje prakse: Rezultati participativnog akcionog istraživanja

*"Ništa što se tiče mladosti bez mladosti nije za
mladost."*

Co-funded by
the European Union

AGENCY FOR
MOBILITY AND
EU PROGRAMMES

Udruga Studio B

Erasmus+
Enriching lives, opening minds.

Finansirano od strane Evropske unije. Izneseni stavovi i mišljenja su, međutim, isključivo stavovi autora/autorki i ne odražavaju nužno stavove Evropske unije ili Izvršne agencije za obrazovanje i kulturu (EACEA).

Ni Evropska unija ni EACEA ne mogu biti odgovorne za njih.

Sadržaj

Uvod.

Zašto participativno akciono istraživanje (PAR) za mlade?

Kako će vam ovaj vodič pomoći u radu.

Poglavlje 1: Razumevanje participativnog akcionog istraživanja (PAR)

1.1 Šta je participativno akciono istraživanje (PAR)?

1.2 Osnovni principi PAR-a.

1.3 Jedinствена vrednost PAR-a u radu s mladima.

Poglavlje 2: PAR ciklus: Praktično putovanje s mladima.

2.1 Faza 1: Postavljanje temelja – Izgradnja poverenja i identifikacija problema.

2.2 Faza 2: Dizajn istraživanja – metode i alati za saradnju.

2.3 Faza 3: Prikupljanje opažanja – Prikupljanje i analiziranje podataka s mladima.

2.4 Faza 4: Preduzimanje akcije – Širenje i implementacija za promenu.

2.5 Faza 5: Refleksija i održavanje – Evaluacija i kontinuirano učenje.

Poglavlje 3: Transformativna moć PAR-a: Koristi za mlade i zajednice.

3.1 Promocija osnaživanja mladih i holističkog razvoja

3.2 Pokretanje značajnih društvenih promena i pravde.

3.3 Poboljšanje istraživačke relevantnosti, efikasnosti i saradnje

Poglavlje 4: Snalaženje na putu: Izazovi i ograničenja u PAR-u za mlade.

4.1 Relacijska dinamika i osiguranje pravedne raspodjele moći.

4.2 Metodološka strogost, vreme i resursi.

4.3 Etičke odgovornosti i zaštita mladih.

Poglavlje 5: PAR u akciji: Inspirativni primeri dobre prakse.

5.1 Studija slučaja 1: Osnaživanje mladih za zdravstvenu jednakost i promenu politika (SAD)

5.2 Studija slučaja 2: Urbani dizajn vođen od strane mladih za transformaciju zajednice (SAD)

5.3 Studija slučaja 3: Promocija aktivnog građanstva i dobrobiti u školama (Italija)

6. PAR "Perspektive mladih o učestalosti nasilja, stavovima prema marginaliziranim grupama i rješenjima za pozitivne promene"

6.1 Ključni nalazi i komparativne analize.

6.2 Faza delovanja i uticaja.

Zaključak - Jačanje prakse.

Dodatni resursi.

Uvod

Ova brošura služi kao sveobuhvatan vodič za mlade praktičare širom Evrope i šire, uključujući mlade radnike, edukatore, trenere, aktiviste, nastavnike i istraživače u oblasti mladih. Cilj joj je osvetliti put Participativnog akcionog istraživanja (PAR) – dinamičnog i osnažujućeg pristupa koji mlade ljude stavlja u središte razumevanja i transformacije njihovih zajednica. Cilj je opremiti praktičare potrebnim znanjem i alatima za samouverenu primenu ove metodologije, negujući novu generaciju aktivnih građana.

Nastao je kao rezultat Erasmus+ KA2 projekta strateškog partnerstva "Inkluzivni putevi ka miru" 2024-2-HR01-KA220-YOU-000279458. Projekat realizuju Udruženje Studio B iz Hrvatske, Udruženje Svetlost iz Srbije, YEU sa Kipra i Erasmiau iz Španije.

Ova brošura takođe uključuje primere dobre prakse iz nacionalnih izveštaja o aktivnosti „Moć participacije“ realizovanoj u okviru projekta, koju su kreirali Udruženje Studio B, Udruženje Svetlost, YEU Cyprus i Erasmiau. Sve organizacije su provele participativno akciono istraživanje na temu „Perspektive mladih o učestalosti nasilja, stavovi prema marginaliziranim grupama i rešenja za pozitivne promene“ i kreirale sveobuhvatni nacionalni izveštaj koji uključuje opis procesa, analizu podataka, opis aktivnosti provedenih u fazi akcije i evaluaciju. Ovi izveštaji su spojeni u jedan konačni izveštaj na nivou projekta, a ova brošura sadrži ključne podatke istraživanja i povratne informacije učesnika, kao i opise preduzetih akcija, čime se drugim nevladinim organizacijama i drugim relevantnim zainteresovanim stranama pokazuje ne samo teorijski način rada, već i praktični primeri, kako bi mogli koristiti ovaj vodič u svojim zajednicama – bilo da koriste samu metodologiju ili da primene deo o akciji ako se njihove zajednice susreću s istim ili sličnim problemima.

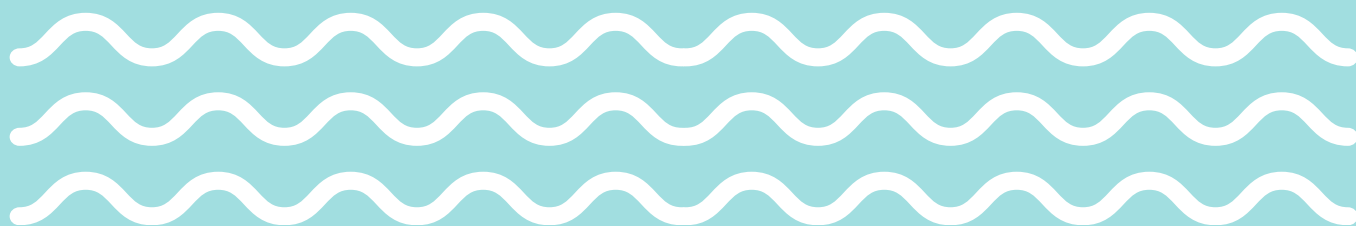
Zašto participativno akciono istraživanje (PAR) za mlade?

Tradicionalna istraživanja često pristupaju mladima kao pasivnim subjektima, posmatrajući i proučavajući njihovo ponašanje ili okolnosti. Participativno akciono istraživanje fundamentalno menja ovu paradigmu. Aktivno angažuje mlade ljude kao ko-istraživače i pokretače promena, osnažujući ih da istražuju složena pitanja i zajednički stvaraju rešenja koja su zaista relevantna za njihova životna iskustva. Ovaj inovativni pristup savršeno se usklađuje s principima pozitivnog razvoja mladih i napretka zajednice, prepoznajući vitalnu ulogu koju mladi ljudi mogu i trebaju igrati u oblikovanju vlastite budućnosti i institucija osmišljenih da im služe.

Ova metodološka promena ima duboke implikacije. Direktnim uključivanjem mladih u istraživački proces, PAR redefiniše ko se smatra stručnjakom za proizvodnju znanja. Tvrdi da oni koji direktno doživljavaju probleme, sami mladi ljudi, poseduju neprocenjivo stručno znanje koje dopunjuje i često je neposrednije od stručnosti profesionalnih odraslih istraživača. Ovo redefinišenje transformira mlade ljude od pasivnih primalaca usluga ili istraživanja u aktivne saradnike i donosiocce odluka. Ovo nije samo promena u istraživačkoj tehnici; to predstavlja filozofsku reorijentaciju koja prepoznaje urođeni kapacitet mladih ljudi i njihove jedinstvene perspektive. Takav pristup podstiče istinsko osnaživanje, što vodi do rešenja koja su relevantnija i efikasnija jer su duboko ukorijenjena u autentičnim iskustvima onih kojima namjeravaju služiti.

Kako će vam ovaj vodič pomoći u radu?

Ovaj vodič je osmišljen da pruži i teorijsko razumevanje i praktične strategije potrebne za samouverenu primenu PAR-a u okruženjima rada s mladima. Sistematski će raščlaniti metodologiju, proći kroz svaku fazu PAR ciklusa, istaknuti njegove velike koristi za mlade ljude i zajednice, te se pozabaviti uobičajenim izazovima koji se mogu pojaviti tokom implementacije. Nudeći spoj esencijalnog znanja, praktičnih alata i inspirativnih primera iz stvarnog sveta, ovaj vodič ima za cilj osigurati da su praktičari dobro opremljeni da se upuste u ovo transformativno putovanje, podstičući promene vođene mladima i osnažujući mlade glasove širom Evrope i šire.

Poglavlje 1: Razumevanje participativnog akcionog istraživanja (PAR)

1.1 Šta je participativno akciono istraživanje (PAR)?

Participativno akciono istraživanje (PAR) je kolaborativni istraživački pristup u kojem pojedinci direktno pogođeni problemom aktivno učestvuju u njegovom razumijevanju, analizi i rešavanju. U suštini, to je most između naučnog istraživanja i praktične akcije, kombinujući rigoroznost istraživanja sa neposrednošću rešavanja problema u stvarnom svijetu. Primarni cilj PAR-a nije samo generisanje znanja, već korištenje tog znanja za podsticanje pozitivnih društvenih promena unutar zajednice. Ova metodologija omogućava članovima zajednice da kolektivno otkrivaju, dizajniraju i implementiraju rešenja za probleme i izazove s kojima se suočavaju.

Suština PAR-a leži u njegovoj posvećenosti transformativnom uticaju. Ne radi se samo o prikupljanju podataka u akademske svrhe; radi se o olakšavanju dinamičnog procesa u kojem predložena rešenja proizilaze iz zajednice, a zatim ih ta ista zajednica primjenjuje. To znači da PAR fundamentalno teži onome što se često naziva "promenom drugog reda" - rešavanju osnovnih, sistemskih uslova i nejednakosti koje doprinose problemu, umjesto da se fokusira samo na individualna ponašanja ili površinske simptome. Ovo razlikuje PAR od tradicionalnijih istraživačkih metodologija, pozicionirajući ga kao moćan alat za unapređenje socijalne pravde i osporavanje postojećih struktura moći u društvu. Angažovanjem onih koji su najviše pogođeni tokom celog procesa, PAR osigurava da rezultirajuće akcije nisu samo informisane dokazima, već i da su u vlasništvu zajednice, povećavajući vjerovatnoću njihovog uspeha i održivosti.

1.2 Osnovni principi PAR-a

Participativno akciono istraživanje vođeno je skupom osnovnih principa koji osiguravaju istinsko učešće, etičko ponašanje i značajan, održiv uticaj. Ovi principi su ključni za izgradnju autentičnih partnerstava između mladih i odraslih i podsticanje transformativnih promena.

- **Učešće:** Ovo je temelj PAR-a, što znači da su članovi zajednice, posebno mladi, aktivno uključeni u svaki korak istraživačkog procesa. Oni nisu samo subjekti istraživanja, već aktivni ko-istraživači koji doprinose dizajnu istraživanja, prikupljanju i analizi podataka i preduzimanju akcija na osnovu njegovih nalaza. Ovaj princip naglašava da se istraživanje i akcije moraju izvoditi s ljudima, a ne na njima ili za njih.
- **Orijentisan na akciju:** Krajnji cilj PAR-a proteže se dalje od proizvodnje znanja; on je korištenje tog znanja za podsticanje opipljivih promena i rešavanje problema iz stvarnog sveta. Istraživanje informiše akciju, a rezultati te akcije, zauzvrat, informišu dalja istraživanja u kontinuiranom, iterativnom ciklusu. Ovo osigurava da je istraživanje uvijek povezano s praktičnom primenom.
- **Osnaživanje:** PAR ima za cilj osnažiti marginalizirane ili nedovoljno zastupljene grupe, uključujući mlade ljude, izgradnjom njihovih kapaciteta, glasa i osjećaja samostalnosti. Pomaže učesnicima da prepoznaju svoje inherentne snage, talente i potencijal za stvaranje rešenja za probleme koji ih pogađaju. Ovaj proces podstiče osjećaj odgovornosti i sposobnosti.

- **Društveno učenje i dijalog:** Metodologija promoviše međusobno učenje među svim učesnicima – mladima i omladinskim radnicima/istraživačima. Ona podstiče otvoreni dijalog, podstiče poštovanje različitih perspektiva i vodi do dubljeg, zajedničkog razumevanja složenih pitanja. Ovaj proces kolaborativnog učenja gradi poverenje i kooperativno razmišljanje kako bi se izazovi rešavali zajedno.
- **Kontekstualna relevantnost:** Istraživačka pitanja i razvijena rešenja duboko su ukorijenjeni u specifičnim iskustvima, potrebama i kulturnim kontekstima uključene zajednice. To osigurava da su nalazi direktno primenjivi i da su preduzete akcije efikasne i održive u njihovom jedinstvenom društvenom i kulturnom okruženju.
- **Refleksivnost i kritička refleksija:** Svi učesnici se podstiču da kontinuirano kritički razmišljaju o vlastitim pretpostavkama, predrasudama i širim društvenim kontekstima koji utiču na njihove živote i pitanja koja se proučavaju. Ova kontinuirana samoevaluacija i grupna refleksija utiču na razvoj istraživačkog procesa i preduzete akcije.

Fundamentalni aspekt PAR-a, koji direktno proizilazi iz principa participacije, jeste koncept podele moći. Iako se naglašava saradnja, dublje razumevanje otkriva da istinska podela moći između mladih i odraslih nije samo princip, već kamen temeljac efikasnog PAR-a. Ona predstavlja nameran izazov tradicionalnoj dinamici usmerenoj na odrasle, gdje odrasli mogu implicitno ili eksplicitno pretpostaviti superiorno znanje ili autoritet u donošenju odluka. Da bi se zaista osnaživali, odrasli facilitatori moraju biti svesni načina na koji se donose odluke, kako se uloge raspoređuju i kako se glasovi mladih zaista pojačavaju tokom celog procesa. Bez ovog namjernog napora za podelu moći, učešće mladih može postati simbolično, potkopavajući same ciljeve osnaživanja i autentičnog angažmana. Ova posvećenost pravednoj dinamici moći je ključna za izgradnju međusobnog poverenja i odgovornosti neophodnih za uspešne i održive promene koje predvode mladi.

Princip	Kratak opis	Ključna stvar za rad s mladima
<i>Učešće</i>	Članovi zajednice, posebno mladi, aktivni su ko-istraživači u svim fazama procesa.	To angažuje mlade ljude kao aktivne oblikovaoce svoje stvarnosti, ne samo kao primaocce usluga.
<i>Akcijski orijentisano</i>	Rezultati istraživanja direktno informišu i podstiču praktične akcije za rešavanje problema iz stvarnog sveta.	Osigurava da naponi mladih ljudi dovedu do opipljivih poboljšanja i vidljivog uticaja u njihovim zajednicama.
<i>Osnaživanje</i>	Izgrađuje kapacitete, glas i delovanje marginaliziranih grupa, uključujući mlade ljude.	To podstiče samopouzdanje, kritičko razmišljanje i veru u sposobnost mladih ljudi da stvore promenu.

Princip	Kratak opis	Ključna stvar za rad s mladima
<i>Socijalno učenje i dijalog</i>	Promoviše međusobno razumevanje, otvorenu komunikaciju i razmenu znanja među svim učesnicima.	Podstiče empatiju, saradnju i dublje uvažavanje različitih perspektiva među mladima i odraslima.
<i>Kontekstualna relevantnost</i>	Istraživačka pitanja i rešenja zasnivaju se na specifičnim potrebama i iskustvima zajednice.	Osigurava da su rešenja praktična, kulturno prikladna i efikasna za uključene mlade ljude.
<i>Refleksivnost i kritička refleksija</i>	Kontinuirana samoProcena i grupna refleksija o pretpostavkama, predrasudama i procesu koji se razvija.	Podstiče kontinuirano učenje, prilagodljivost i dublje razumevanje društvenih problema i ličnih uloga.

1.3 Jedinstvena vrednost PAR-a u radu s mladima

U oblasti omladinskog rada, PAR ima poseban potencijal jer je esencijalno usklađen sa osnovnim ciljevima pozitivnog razvoja mladih i građanskog angažmana. On ide dalje od pukog pružanja usluga mladima; on prepoznaje njihov urođeni kapacitet kao aktivnih aktera sa jedinstvenim uvidima i sposobnošću da pokreću značajne promene.

Prvo, PAR promoviše mlade ljude kao stručnjake u znanju. Mladi ljudi poseduju neprocenjiva životna iskustva i perspektive o pitanjima koja direktno utiču na njihove živote. To ih pozicionira kao ključne "stručnjake" u istraživačkom procesu, dovodeći u pitanje tradicionalne akademske granice i redefinišući ko poseduje vredno znanje. Kanalizirajući njihove glasove, PAR osigurava da je istraživanje utemeljeno na autentičnim stvarnostima.

Drugo, uključivanjem mladih u identifikovanje istraživačkih pitanja, PAR osigurava da fokus ostane na pitanjima koja su im zaista važna. Ova bitna motivacija značajno povećava njihov angažman i posvećenost projektu, čineći nalaze veoma relevantnim i primenjivim u njihovim zajednicama.

Treće, angažman u PAR-u podstiče holistički razvoj kod mladih ljudi. Proces im pruža raznolik skup prenosivih veština, uključujući kritičko razmišljanje, rešavanje problema, liderstvo, javni nastup i analizu podataka. Ove kompetencije su ključne za njihov lični rast, akademski uspeh i buduće karijerne puteve, koji se protežu daleko izvan neposrednog istraživačkog projekta.

Štaviše, PAR ide dalje od simboličnih oblika učešća kako bi podsticao autentično angažovanje mladih. Stvara prostore u kojima mladi ljudi imaju istinski uticaj na odluke i akcije, što dovodi do jačeg osjećaja odgovornosti i osnaživanja.

Značajan aspekt vrijednosti PAR-a u radu s mladima je njegov kapacitet da katalizira sociopolitički razvoj. Pored sticanja individualnih vještina, PAR eksplicitno promovira dublje razumijevanje kako sistemski faktori utiču na društvena pitanja. Kroz ovaj proces, mladi ljudi stiču uvid u temeljne uzroke nepravde i nejednakosti unutar svojih zajednica. Ovo razumijevanje ih oprema ne samo ličnim rastom, već i alatima i motivacijom da osporavaju postojeće strukture moći i zalažu se za promjene. Priprema ih za aktivno i informirano učešće u demokratskom društvu. Ova transformacija od pojedinaca koji se suočavaju s problemima do informiranih zagovornika i pokretača promjena predstavlja dubok doprinos PAR-a, koji vodi ka pravednijim i ravnopravnijim društvenim ishodima.

Poglavlje 2: PAR ciklus: Praktično putovanje s mladima

Proces participativnog akcionog istraživanja (PAR) je fundamentalno cikličan, interaktivan i duboko kolaborativan. To nije kruta, linearna progresija, već dinamično putovanje kontinuiranog učenja, refleksije i prilagođavanja. Iako se specifični modeli mogu razlikovati, oni uglavnom slede niz međusobno povezanih faza koje osiguravaju da su mladi ljudi aktivno uključeni u svaki korak. Ovo putovanje se u osnovi odnosi na zajedničko stvaranje, gdje se znanje gradi zajedno, a rešenja proizlaze iz kolektivne mudrosti i zajedničkih iskustava.

Iterativna i fleksibilna priroda PAR-a je ključna karakteristika. To znači da je proces osmišljen za kontinuirano učenje, refleksiju i prilagođavanje, umjesto da se pridržava fiksnog, nepromjenjivog protokola. Nalazi iz jedne faze mogu i trebaju informirati i potencijalno preoblikovati sledeće faze. Ova fundamentalna fleksibilnost omogućava da se rješenja usavršavaju i postanu kontekstualno relevantnija i održivija tokom vremena, kako zajednica kontinuirano uči i prilagođava svoj pristup na osnovu povratnih informacija iz stvarnog svijeta. Ova prilagodljivost takođe znači da se PAR proces može prilagoditi specifičnim ciljevima i kapacitetima uključenih mladih i odraslih facilitatora, što ga čini vrlo responzivnom metodologijom.

2.1 Faza 1: Postavljanje temelja – Izgradnja poverenja i identifikacija problema

Ova ključna početna faza postavlja temelje za uspješan PAR projekat. Usredsređena je na njegovanje istinskih odnosa, podsticanje sigurnog i inkluzivnog okruženja i zajedničko identifikovanje problema kojima se mladi ljudi najviše bave u svojim zajednicama.

Izgradnja snažnog partnerstva između mladih i odraslih: Prvi korak uključuje davanje prioriteta aktivnostima izgradnje tima kako bi se podstaklo međusobno poverenje i razumijevanje među mladima i odraslima, facilitatorima. Ovo stvara siguran prostor u kojem se svi učesnici osjećaju ugodno deleći svoja gledišta, otvoreno sarađujući i autentično se angažujući. Ovo početno ulaganje u odnose važno je za uspeh cijelog projekta.

Identifikacija problema zajednice i istraživačkih pitanja: Mladi su aktivno uključeni u brainstorming i diskusiju o problemima i izazovima koji direktno utiču na njihove živote i zajednice. Odabrano pitanje treba da bude nešto do čega im je duboko stalo i što su motivisani da promene, osiguravajući da je istraživanje vođeno njihovim životnim iskustvima i prioritetima. Ovaj korak je ključan za osiguranje relevantnosti i uticaja naknadnog istraživanja.

- **Definisanje obima i ciljeva:** Tim zajednički definiše opšte ciljeve, uspostavlja realan vremenski okvir i definiše opšti okvir za predstojeći rad. Ovo zajedničko razumevanje osigurava da su svi usklađeni oko težnji i granica istraživanja, postavljajući temelje za namerni dizajn i značajne promene.

2.2 Faza 2: Dizajn istraživanja – Kolaborativne metode i alati

Nakon što se problem zajednički identifikuje, mladi i odrasli zajedno rade na osmišljavanju metodologije istraživanja. To uključuje odabir odgovarajućih metoda istraživanja, razvoj potrebnih alata i planiranje logistike prikupljanja podataka. Cilj je osigurati da je istraživanje rigorozno, relevantno i dostupno mladima.

- **Odabir metoda istraživanja:** Tim razmatra i odabira metode istraživanja koje najbolje odgovaraju na njihovo specifično istraživačko pitanje i dostupne su mladima. Uobičajene metode uključuju intervju, fokus grupe, ankete i upitnike. Osim toga, metode zasnovane na umetnosti, poput Photovoice-a, mogu biti posebno zanimljive i adekvatne za mlade. Proces odabira osigurava da odabrane metode budu u skladu s kapacitetima grupe i prirodom istraživanja. Kada je potrebno, facilitatori organiziraju nekoliko sesija gdje mladi uče o različitim metodama sprovođenja istraživanja, šta su one i kako ih sprovesti, a ako je potrebno, mladi se mogu obučiti i o temi istraživanja kako bi stekli zajedničko razumevanje unutar tima.
- **Razvoj istraživačkih alata:** Istraživački instrumenti, kao što su vodiči za intervju ili pitanja u anketi, kreiraju se zajedno s mladima. Ovaj zajednički razvoj osigurava da su alati jasni, kulturno osetljivi i da efikasno obuhvataju različite perspektive ciljane populacije. Uključivanje mladih u ovaj korak značajno poboljšava validnost i relevantnost podataka koji će se prikupljati. Takođe se preporučuje da tim provede nekoliko testova instrumenta (upitnici, intervjui itd.) s mladima kako bi dobio povratne informacije o tome da li su pitanja jasna, koncizna i razumljiva ciljnoj grupi. Nakon prikupljanja ovih povratnih informacija, treba kreirati konačnu verziju instrumenta.
- **Definisanje uzorka i etička razmatranja:** Tim određuje ko će biti uključen u istraživanje („uzorak“) i pažljivo planira etička razmatranja. To uključuje dobijanje informiranog pristanka, koji često zahteva dozvolu roditelja pri radu s maloletnicima, te uspostavljanje jasnih protokola za poverljivost i zaštitu svih učesnika.

2.3 Faza 3: Prikupljanje opažanja – Prikupljanje i analiza podataka s mladima

Ova faza uključuje aktivno prikupljanje podataka od strane mladih istraživača, nakon čega slijedi njihova zajednička analiza i interpretacija. Ovo je ključna tačka u kojoj mladi ljudi počinju otkrivati obrasce, teme i priče unutar podataka, što dovodi do dubljeg razumevanja identifikovanog problema. Veoma je važno da uključeni omladinski radnici pruže značajnu podršku u ovoj fazi: organizacijsku, logističku i emocionalnu.

- **Prikupljanje podataka:** Mladi istraživači preuzimaju vodeću ulogu u primeni odabranih metoda za prikupljanje podataka od svojih vršnjaka i članova zajednice. Ovo praktično iskustvo ne samo da gradi njihove praktične istraživačke veštine, već im takođe daje jedinstven pristup odgovorima koji inače ne bi bili dostupni kroz tradicionalna istraživanja koja vode odrasli. Njihova blizina problemima često omogućava autentičnije i smislenije prikupljanje podataka.
- **Analiza i interpretacija podataka:** Mladi su aktivno uključeni u analizu prikupljenih podataka. To može uključivati tematsko kodiranje kvalitativnih podataka (npr. intervjui, fokus grupe) do osnovne statističke analize kvantitativnih podataka (npr. ankete) ili interpretacije vizualnih podataka korištenjem metoda zasnovanih na umetnosti. Ova kolaborativna analiza podstiče kritičko razmišljanje i jača njihovo vlasništvo nad nalazima.

Aktivno učešće mladih u analizi i tumačenju podataka ključno je za njihovo osnaživanje kroz vlasništvo nad podacima. Kada su mladi duboko angažovani u razumijevanju informacija koje su prikupili, razvijaju dublje i nijansirane razumevanje problema i njegovih uzroka. Ovo direktno angažovanje s podacima povećava njihovu posvećenost nalazima i, posljedično, kasnijoj fazi delovanja. Nadalje, ovo vlasništvo poboljšava validnost i pouzdanost samog istraživanja, jer su tumačenja direktno informisana od strane onih koji su najbliži problemu i poseduju životno iskustvo. Ovaj proces transformiše sirove podatke u praktične uvide koji nisu samo relevantni za iskustva mladih, već nose i veći kredibilitet kod spoljnih zainteresovanih strana, podstičući šire prihvatanje predloženih rešenja.

2.4 Faza 4: Preduzimanje akcije – Širenje i implementacija za promenu

Ova faza predstavlja obeležje participativnog akcionog istraživanja: prevođenje rezultata istraživanja u opipljive akcije. Mladi ljudi razvijaju konkretne preporuke, strateški šire svoje nalaze relevantnim zainteresovanim stranama i aktivno rade na implementaciji rešenja koja stvaraju pozitivne promene u njihovim zajednicama.

Razvoj akcionih koraka i preporuka: Na osnovu uvida iz svog istraživanja, mladi ljudi zajedno razmenjuju ideje i određuju prioritete određenim akcijama i preporukama za rešavanje identifikovanog problema. Ova rešenja su često vrlo praktična, inovativna i prilagođena specifičnom kontekstu njihove zajednice.

Diseminacija nalaza: Mladi ljudi preuzimaju vodeću ulogu u predstavljanju nalaza i preporuka svog istraživanja raznolikoj publici. To može uključivati vršnjake, lidere zajednice, kreatore politika i relevantne organizacije. Diseminacija može imati mnogo oblika, kao što su javne prezentacije, sveobuhvatni izveštaji, zanimljive izložbe ili uverljivi multimedijalni projekti. Cilj je educirati, podići svest i izgraditi podršku za predložene promene.

Implementacija promena: Krajnji cilj ove faze je implementacija predloženih promena. To može uključivati direktne sastanke s donosiocima odluka, zagovaranje promena politika unutar institucija, dizajniranje i pilotiranje novih programa ili izgradnju koalicija za mobilizaciju šire zajednice oko određenog problema i njegovog rešenja. Ovaj korak razvija veštine mladih ljudi u strateškom planiranju, zagovaranju i građanskom učešću.

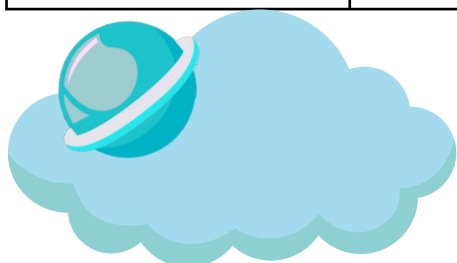
- Uspjeh faze delovanja kritično zavisi od osiguranja podrške zainteresovanih strana. Dok mladi ljudi mogu sprovoditi uverljiva istraživanja i razvijati snažne preporuke, njihova implementacija često zavisi od posvećenosti i podrške ključnih donosilaca odluka i zainteresovanih strana u zajednici. Dokazi ukazuju na to da nedostatak angažmana zainteresovanih strana ili administrativne podrške može značajno ometati ili čak sprečiti implementaciju predloženih promena. Ovo naglašava da PAR nije samo napor na terenu; on takođe zahteva strateško angažovanje sa institucionalnim strukturama moći. Praktičari, kao odrasli saveznici, igraju ključnu ulogu u premošćavanju jaza između istraživača mladih i ovih spoljnih sistema, olakšavajući ključne dijaloge i pružajući potrebnu podršku za predložene akcije mladih. Planiranje angažmana zainteresovanih strana od samog početka je važno kako bi se maksimizirala vjerovatnoća postizanja uticaja u stvarnom svijetu.

2.5 Faza 5: Refleksija i održavanje – Evaluacija i kontinuirano učenje

Participativno akciono istraživanje je kontinuirani proces učenja, prilagođavanja i rasta. Ova posljednja, ali kontinuirana faza uključuje procenu uticaja preuzetih akcija, duboko promišljanje o celom PAR putu i planiranje održivog angažmana i daljih poboljšanja.

- **Procena uticaja:** Procenjuje se delotvornost sprovedenih akcija i ukupni uticaj procesa. Ova evaluacija pokriva više nivoa, uključujući individualne ishode razvoja mladih, neposredne promene u zajednici i potencijalnu dugoročnu sistemsku transformaciju. I kvantitativne i kvalitativne mere mogu se koristiti za obuhvatanje celog spektra uticaja.
- **Refleksija procesa:** Svi učesnici se kolektivno bave refleksijom o snagama, izazovima i naučenim lekcijama tokom PAR procesa. Ova kritička samoprocena je ključna za usavršavanje budućih PAR inicijativa, identifikovanje oblasti za poboljšanje i prilagođavanje strategija kako bi se bolje zadovoljile potrebe za promenama.
- **Održavanje angažmana i buduće delovanje:** Ključno razmatranje je kako se pozitivan uticaj može održati nakon početnog finansiranja ili perioda projekta. To uključuje istraživanje načina na koje mladi ljudi mogu nastaviti koristiti i razvijati svoje PAR veštine, potencijalno kroz nove projekte ili integriranjem u postojeće strukture liderstva i zagovaranja u zajednici. Cilj je stvoriti trajno naslijeđe promena vođenih mladima.
- PAR funkcioniše kao snažan motor izgradnje kapaciteta za dugoročni uticaj. Proces evaluacije proteže se izvan neposrednih ishoda projekta i uključuje individualni razvoj mladih, kao što su napredak u liderstvu, kritičkom razmišljanju i veštinama planiranja. Ova šira perspektiva otkriva da PAR nije samo intervencija zasnovana na projektu, već održivi model za njegovanje liderstva mladih i podsticanje kontinuiranog kapaciteta zajednice za promene. veštine, mreže i samopouzdanje izgrađeni tokom jednog PAR ciklusa mogu se koristiti za buduće inicijative, stvarajući efekat domino osnaživanja koji se proteže daleko izvan početnog projekta. To znači da čak i ako se neposredne promene politika pokažu izazovnim, ulaganje u PAR donosi značajan dugoročni povrat u ljudskom kapitalu i otpornosti zajednice, što ga čini vrlo efikasnom strategijom za održivi razvoj u radu s mladima.

Broj i naziv faze	Ključne aktivnosti	Uloga mladih	Očekivani ishod faze
Faza 1: Postavljanje temelja	Izgradnja poverenja, timski rad, identifikovanje problema zajednice, definisanje obima i ciljeva projekta.	Aktivni učesnici u izgradnji odnosa i identifikovanju problema koji ih zanimaju	Kohezivan, pouzdan tim i jasno definisano istraživačko pitanje relevantno za mlade.
Faza 2: Osmišljavanje istraživanja	Izbor metoda istraživanja, razvoj alata za prikupljanje podataka, planiranje etičkih razmatranja.	Su-osmišljenici istraživanja, osiguravanje da su metode i alati odgovarajući i dostupni.	Dobro strukturiran plan istraživanja sa alatima prilagođenim mladima i etičkim protokolima.
Faza 3: Prikupljanje podataka	Prikupljanje podataka, zajednička analiza i tumačenje nalaza.	Vođenje sakupljača podataka, aktivni učesnici u razumevanju podataka, identifikovanje tema i obrazaca.	Bogati, relevantni podaci i duboko, zajedničko razumevanje problema i njegovih osnovnih uzroka.
Faza 4: Preduzimanje akcije	Razvijanje preporuka, širenje nalaza, sprovođenje predloženih promena.	Glavni zagovornici i agenti promena, predstavljanje nalaza i rad na sprovođenju rešenja.	Opipljiva poboljšanja zajednice, povećana svest i promene u politikama ili praksama.
Faza 5: Refleksija i održavanje	Procena uticaja projekta, refleksija o procesu, planiranje budućeg angažovanja.	Kritički evaluatori, refleksivni učenici i budući lideri koji doprinose tekućim naporima.	Naučene lekcije, održivo angažovanje mladih i poboljšani kapaciteti zajednice za buduće promene.

Poglavlje 3: Transformativna moć PAR-a: Koristi za mlade i zajednice

Participativno akciono istraživanje nudi duboke i višestruke koristi koje daleko premašuju tipične ishode tradicionalnih istraživanja. Kada se primjenjuje s mladim ljudima, PAR postaje snažan katalizator za lični rast, socijalnu pravdu i transformaciju zajednice.

3.1 Promocija osnaživanja mladih i holističkog razvoja

PAR je po svojoj prirodi intervencija za razvoj mladih, pružajući jedinstvenu i osnažujuću platformu za mlade ljude da rastu, uče i steknu samopouzdanje u svoje sposobnosti.

- **Povećana autonomija i liderstvo:** Mladi ljudi razvijaju dubok osjećaj kontrole nad svojim životima i njeguju ključne liderske vještine. Oni preuzimaju vodeću ulogu u identifikovanju problema, osmišljavanju istraživanja i zalaganju za rešenja, negujući snažan osjećaj autonomije. Ovo direktno učešće im omogućava da iskuse percipiranu kontrolu i kreativnu autonomiju.
- **Kritičko razmišljanje i vještine rešavanja problema:** Uključivanje u rigorozan proces istraživanja, analize podataka i planiranja akcija značajno izoštrava sposobnost mladih ljudi da kritički razmišljaju, analiziraju složena pitanja i razvijaju inovativna, praktična rešenja. Uče postavljati istraživačka pitanja i prikupljati dokaze kako bi stekli dublje razumevanje sveta oko sebe.
- **Povećana samoeфикаsnost i samopouzdanje:** Uspešno savladavanje izazova istraživanja i delovanja, te svedočenje pretvaranja njihovih ideja u opipljive promene, duboko povećava samopoštovanje, samopouzdanje i veru mladih u vlastite sposobnosti. Ovo pozitivno pojačanje podstiče lični rast i pozitivno samopouzdanje.
- **Izgradnja raznolikih društvenih mreža i društvenih vještina:** Angažman s vršnjacima, odraslim facilitatorima i raznim članovima zajednice pomaže mladima da izgrade širu i raznoliku društvenu mrežu. Ova interakcija takođe podstiče bitne komunikacijske, timske i pregovaračke vještine, podstičući društvenu povezanost.
- Značajan aspekt razvojnog uticaja PAR-a je njegova uloga u osnaživanju marginaliziranih glasova. PAR je posebno značajan i moćan za mlade ljude koji doživljavaju marginalizaciju zbog faktora kao što su rasizam, seksizam, homofobija, transfobija, klasizam ili diskriminacija osoba s invaliditetom. Za ove mlade ljude, PAR nije samo program za izgradnju vještina; služi kao ključna intervencija koja direktno dovodi u pitanje narative o njihovim sposobnostima usmerene na deficite. Pruža strukturiranu i validirajuću platformu za njihova jedinstvena iskustva i uvide da budu saslušani, cenjeni i da se na osnovu njih djeluje. To može dovesti do dubokih promena u njihovom osećaju delovanja, pripadnosti i samopoštovanja. Namernim usmeravanjem glasova onih koji su najviše pogođeni nejednakostima, PAR direktno doprinosi pravednijim ishodima i aktivno se bori protiv sistemskih nepravdi, pretvarajući ga u moćan alat za socijalnu pravdu koji se proteže dalje od individualnog poboljšanja.

3.2 Pokretanje značajnih društvenih promena i pravde

U svojoj suštini, PAR se fundamentalno bavi stvaranjem pozitivnih, trajnih promena. On ide dalje od teorijskog razumevanja i prelazi na praktičnu primenu, direktno se baveći gorućim društvenim pitanjima i doprinoseći stvaranju pravednijeg društva.

- **Rešenja specifična za kontekst i efikasna rešenja:** Oslanjajući se na istraživanja iz životnih iskustava i jedinstvenih perspektiva mladih ljudi, PAR vodi do razvoja rešenja koja su vrlo relevantna, praktična i efikasna za njihov specifični kontekst zajednice. Ove zajednički kreirane inicijative često su konkretnije i primjenjivije, povećavajući vjerovatnost uspješne implementacije i održivog uticaja.
- **Osporavanje dominantnih narativa i promovisanje socijalne pravde:** PAR pruža snažnu platformu marginalizovanim glasovima da osporavaju postojeće strukture moći i dominantne narative koji mogu produbljivati nejednakost i nepravdu. Osvetljava složenost i nijanse iskustava zajednice, otkrivajući temeljne uzroke društvenih problema i zalažući se za sistemske promene.
- **Povećano vlasništvo i održivost rešenja:** Kada su mladi aktivno uključeni u zajedničko stvaranje rešenja, razvijaju snažan osećaj vlasništva nad inicijativama. Ovo duboko lično ulaganje značajno povećava verovatnoću uspješne implementacije i podstiče dugoročnu održivost postignutih promena.
- **Mobilizacija resursa i kapaciteta zajednice:** PAR podstiče saradnju između različitih zainteresovanih strana, uključujući mlade ljude, praktičare, kreatore politika i članove šire zajednice. Ovaj kolaborativni pristup vodi boljoj koordinaciji napora, efikasnijoj mobilizaciji resursa zajednice i kolektivnoj posvećenosti podsticanju pozitivnih promena.

PAR takođe služi kao moćan alat za demokratsku praksu i građanski angažman. Priprema mlade ljude za aktivno učešće u demokratskom društvu i osnažuje ih da stvore društvene promene. To znači da PAR nije samo istraživačka metoda, već pedagoški pristup koji podučava demokratskim principima kroz praktičnu primenu. Angažovanjem mladih ljudi u identifikovanju problema, istraživanju rešenja i zalaganju za promene, podstiče aktivne građane koji razumeju svoja prava i odgovornosti unutar demokratskog okvira. Ovo direktno iskustvo može značajno podstaći institucionalno poverenje i smanjiti osjećaje političke otuđenosti, jer mladi ljudi svoje napore vide kao direktan doprinos društvenim poboljšanjima. U širem evropskom kontekstu, gdje je angažman mladih u demokratskom životu ključni strateški prioritet, PAR direktno doprinosi jačanju demokratskih procesa od najosnovnijeg nivoa, izgradnjom angažovanijeg i osnaženijeg građanstva.

3.3 Poboljšanje istraživačke relevantnosti, efikasnosti i saradnje

Pored dubokog uticaja na mlade i zajednice, PAR takođe značajno poboljšava kvalitet, korisnost i etički integritet samog istraživačkog procesa.

- **Poboljšan kvalitet podataka i interpretacija:** Uključivanje onih koji su najbliži problemima – samih mladih ljudi – u formulisanje istraživačkih pitanja i tumačenje podataka dovodi do pouzdanijih, nijansiranih i značajnijih nalaza. Njihove insajderske perspektive mogu otkriti ključne informacije koje tradicionalna istraživanja vođena od strane odraslih mogu propustiti.

- **Povećana validnost i relevantnost nalaza:** Istraživanje koje je duboko utemeljeno na životnim iskustvima i perspektivama mladih ljudi značajno je relevantnije i efikasnije. To osigurava da razvijena rešenja zaista odgovaraju svrsi i da zadovoljavaju stvarne potrebe zajednice.
- **Podsticanje poverenja i odnosa:** Visoka saradnja u PAR-u podstiče duboko poverenje i snažne, recipročne odnose između istraživača, praktičara i članova zajednice. Ovaj zajednički jezik stvara plodno tlo za buduća partnerstva i održive napore vođene zajednicom.
- **Premošćivanje jaza između istraživanja i prakse:** PAR aktivno povezuje naučna istraživanja s praktičnom primenom, osiguravajući da stečeno znanje direktno informira delovanje. Ovaj pristup efikasno prevazilazi uobičajeni jaz koji se često primjećuje između akademskih istraživačkih nalaza i njihove primene u stvarnom svijetu. Osigurava da se teorijsko razumevanje prevede u opipljiva poboljšanja.

Duboka implikacija PAR-a je njegova uloga u demokratizaciji proizvodnje znanja. On fundamentalno dovodi u pitanje tradicionalno shvatanje da je iskustvena distanca neophodna za objektivnost u naučnim i sociološkim istraživanjima. Umjesto toga, PAR aktivno kombinuje formalno naučno i stručno znanje sa neprocenjivim znanjem koje poseduju članovi zajednice i oni sa životnim iskustvom. Ova demokratizacija istraživačkog procesa potvrđuje višestruke oblike znanja i doprinosi inkluzivnijem i odgovornijem istraživačkom ekosistemu koji direktno služi potrebama zajednice. Ova promena ima značajne implikacije na način na koji se istraživanja finansiraju, realizuju i koriste u radu s mladima i šire, promovišući pravedniji pristup razumijevanju i transformisanju društvenih stvarnosti.

Kategorija	Specifični benefiti	Objašnjenje
Oснаživanje mladih	<i>Poboljšana kontrola i liderstvo</i>	Mladi ljudi preuzimaju vodeće uloge, dobijaju kontrolu nad projektima i razvijaju liderske veštine.
	<i>Kritičko razmišljanje i rešavanje problema</i>	Direktno učešće u istraživanju i analizi izoštava kognitivne sposobnosti.
	<i>Povećana samoefikasnost i samopouzdanje</i>	Videti da njihovi naponi vode do stvarnih promena povećava samopoštovanje i verovanje u njihove sposobnosti.
	<i>Izgradnja raznovrsnih društvenih mreža</i>	Saradnja sa vršnjacima, odraslima i zainteresovanim stranama proširuje društvene veze i veštine.

Kategorija	Specifični benefiti	Kratko objašnjenje
Socijalna Promena	<i>Kontekstualno specifična i efikasna rešenja za društvene promene</i>	Rešenja su prilagođena potrebama zajednice, povećavajući relevantnost i održivost
	<i>Osporavanje dominantnih narativa</i>	Pruža platformu marginalizovanim glasovima za rešavanje osnovnih uzroka nepravde.
	<i>Povećana odgovornost i održivost</i>	Direktno učešće mladih podstiče posvećenost i osigurava dugoročni uticaj inicijativa.
	<i>Mobilisanje resursa zajednice</i>	Podstiče saradnju među zainteresovanim stranama, što dovodi do koordinisanih napora i mobilizacije resursa.
Kvalitet Istraživanja	<i>Poboljšan kvalitet i tumačenje podataka</i>	Unutrašnje perspektive mladih dovode do pouzdanijih, nijansiranih i značajnijih nalaza
	<i>Povećana validnost i relevantnost</i>	Istraživanje zasnovano na životnom iskustvu je efikasnije i direktno primenljivo na probleme iz stvarnog sveta
	<i>Negovanje poverenja i odnosa</i>	Proces saradnje gradi jake, recipročne odnose između svih učesnika
	<i>Premošćavanje jaza između istraživanja i prakse</i>	Direktno povezuje naučno istraživanje sa praktičnim delovanjem, osiguravajući da znanje informiše promene.

Poglavlje 4: Navigacija putem: Izazovi i ograničenja u PAR-u za mlade

Iako participativno akciono istraživanje nudi veliki potencijal za osnaživanje mladih i podsticanje društvenih promena, ključno je da praktičari prepoznaju i proaktivno se pripreme za izazove i ograničenja koja se mogu pojaviti, posebno pri radu s mladima. Rešavanje ovih složenosti ključno je za uspešnu, etičku i održivu implementaciju.

4.1 Relacijska dinamika i osiguranje pravedne raspodjele moći

Kolaborativna osnova PAR-a, iako njegova najveća snaga, takođe predstavlja značajne relacijske izazove kojima se mora pažljivo upravljati.

- **Nedostatak međusobnog poverenja:** Izgradnja dubokog i autentičnog poverenja između mladih učesnika i omladinskih radnika/istraživača je proces koji oduzima mnogo vremena. Mladi ljudi često imaju ograničenu i fragmentiranu dostupnost zbog školskih rasporeda, porodičnih obaveza i drugih vannastavnih aktivnosti, što može biti prepreka dosljednoj interakciji potrebnoj za njegovanje jakih veza. Nadalje, promene u sastavu grupe mogu sprečiti formiranje i održavanje poverenja među članovima tima.
- **Nejednaki odnosi moći:** Uprkos osnovnom principu podele moći, okruženja usmerena na odrasle mogu nenamjerno dovesti do toga da odrasli dominiraju procesom. To može rezultirati time da se mladima dodeljuju simbolične uloge ili da se njihovo učešće suptilno manipuliše, posebno kada se radi s mlađim adolescentima ili kada odrasli imaju negativne predrasude o sposobnostima mladih. Nastavnici, na primer, mogu prava mladih na učešće doživljavati kao pretnju svom autoritetu ili tradicionalnim nastavnim praksama. Nedovoljne istraživačke veštine među mladima takođe mogu dovesti do toga da odrasli istraživači imaju veću kontrolu nad istraživačkim procesom, jer projekte često pokreću obrazovane osobe s dokazanom stručnošću.
- **Razlike u uverenjima, kulturi ili interesima:** Razlike u perspektivama, kulturnom poreklu ili osnovnim uverenjima između mladih i odraslih, ili čak među samim mladima, mogu stvoriti značajne prepreke poverenju i efikasnoj saradnji. Vrlo je važno osigurati da tema istraživanja zaista odgovara interesima i motivacijama mladih ljudi koji su uključeni, jer nedostatak interesa može potkopati angažman.

Kritični izazov s kojim se često susrećemo u PAR-u, posebno u institucionalnim okruženjima poput škola, jeste paradoks osnaživanja unutar strukturiranih okruženja. Iako PAR ima za cilj podsticanje osnaživanja i autonomije kod mladih ljudi, učenici i nastavnici često nisu upoznati s nestrukturiranim metodama i pristupima učenju koji ograničavaju direktno uključivanje nastavnika. To može stvoriti zbunjenost i nesigurnost kod učenika koji su navikli na jasne zadatke i specifične zadatke, što dovodi do osjećaja poput: „Imali smo previše uticaja... šta bismo zapravo trebali učiniti?“ Nastavnici, zauzvrat, mogu imati poteškoća s usvajanjem „povlačeće“ uloge posrednika, verujući da bi više strukture koristilo učenicima, posebno onima kojima je obično potrebno jasnije vodstvo. Ova napetost nastaje jer same institucionalne strukture osmišljene za obrazovanje mladih ljudi mogu biti strukturalno usmerene na odrasle i otporne na odustajanje od kontrole.

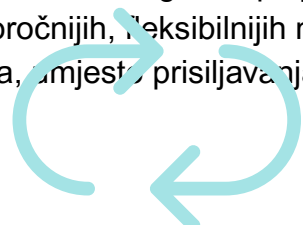
Ovo zahteva značajno jačanje kapaciteta za odrasle, pripremajući ih da pređu iz uloge instruktora u efikasne facilitatore, a za mlade ljude da prihvate svoju novostečenu agenciju u podržavajućem, ali manje direktivnom okruženju. Kada je u pitanju okruženje nevladinih organizacija, posebno onih s iskustvom u radu s mladima i neformalnom obrazovanju, ova ograničenja su manja, ali i dalje postoje. Zbog svoje neformalne i manje strukturirane prirode, mladi ljudi i omladinske nevladine organizacije će se najvjeovatnije prilagoditi fleksibilnosti i principima PAR metodologije, ali iskusni omladinski radnici koji mogu pružiti facilitaciju i znanje u procesu istraživanja su neophodni. Međutim, čak ni omladinski radnici nisu imuni na potrebu za kontrolom, tako da će implementacija PAR-a biti proces učenja ne samo za mlade ljude već i za omladinske radnike, te bi trebali biti spremni na to.

4.2 Metodološka strogost, vreme i resursi

Adekvatna implementacija PAR-a zahteva ne samo pažljivo planiranje, već i značajno ulaganje vremena i resursa, što može predstavljati značajne izazove.

- **Pitanje naučne validnosti:** PAR se može suočiti s kritikama u vezi sa svojom naučnom strogošću i objektivnošću, posebno od strane zagovornika tradicionalnih istraživačkih paradigmi. Njegove fleksibilne metode i naglasak na subjektivnim iskustvima i procesima vođenim zajednicom mogu otežati da se smatra strogim prema konvencionalnim akademskim standardima. To ponekad može dovesti do pitanja o generalizaciji ili ponovljivosti nalaza.
- **Posvećenost vremenu i resursima:** Matrična i ciklična priroda PAR-a, sa svojim kontinuiranim ciklusima istraživanja, delovanja i promišljanja, zahteva ogromnu posvećenost vremenu i namenskim resursima. Kratki periodi projekata, ograničeno finansiranje ili zauzeti akademski rasporedi mogu dovesti do površnih rezultata, brzog prikupljanja i interpretacije podataka ili čak sprečiti završetak ključne faze delovanja. Efikasna obuka u analitičkim veštinama, na primer, zahteva kontinuirani angažman koji kratkoročni projekti često ne mogu zadovoljiti.
- **Složenost analize podataka:** Iako je učešće mladih u analizi podataka ključno za odgovornost i dublje razumevanje, često zahteva značajnu podršku i obuku odraslih. Vođenje mladih kroz složene metode kvalitativnog kodiranja ili kvantitativne analize može oduzimati mnogo vremena i zahteva facilitatore sa relevantnim stručnim znanjem.

Istinski transformativni PAR projekat, koji karakterizira duboko angažovanje zajednice i sistemske promene, često zahteva duže trajanje, najčešće šest do dvanaest meseci, uz redovne sastanke. Ovo je u oštroj suprotnosti s tipičnim ciklusima finansiranja kratkoročnih projekata. Posledično, kraći projekat s manje resursa može postići vredne rezultate u razvoju mladih, ali se može suočiti s poteškoćama u postizanju značajnih promena na nivou zajednice ili dovođenju do vrlo rigoroznih istraživačkih rezultata koji zadovoljavaju tradicionalne akademske standarde. Ovo zahteva realno postavljanje ciljeva od strane praktičara, koji moraju pažljivo uravnotežiti obim svog PAR projekta s dostupnim resursima. Takođe se naglašava važnost zagovaranja dugoročnijih, fleksibilnijih modela finansiranja koji su usklađeni s organskom, iterativnom prirodom PAR-a, umjesto prisiljavanja složenih procesa društvenih promena u krute, kratkoročne okvire.

4.3 Etičke odgovornosti i zaštita mladih

Rad s mladima u kontekstu istraživanja i delovanja uvodi jedinstvena etička razmatranja koja zahtevaju detaljno planiranje i kontinuiranu budnost kako bi se zaštitila njihova dobrobit.

- **Potencijalna šteta za mlade:** Uključivanje mladih u društvene akcije, posebno kada to uključuje osporavanje postojećih struktura moći ili rešavanje osetljivih pitanja zajednice, može ih izložiti nenamernim rizicima. Ovi rizici mogu uključivati socijalnu isključenost, političke reakcije ili emocionalnu patnju koja proizlazi iz sukoba ili otpora dominantnih grupa. Na primer, mladi koji raspravljaju o reklamiranju duvana mogu se osjećati zastrašeno od strane vlasnika trgovina, ili grupne diskusije mogu eskalirati u ozbiljan sukob.
- **Poverljivost i privatnost:** Saradnička i često otvorena priroda PAR-a, posebno kada su mladi ljudi uključeni u upravljanje podacima ili kada su njihovi učesnici u istraživanju vršnjaci koje dobro poznaju, može otežati održavanje stroge poverljivosti. U manjim zajednicama gdje su stanovnici međusobno povezani, rizik od otkrivanja identiteta ili ugrožavanja privatnosti je posebno visok prilikom deljenja podataka s članovima zajednice.
- **Informirani pristanak:** Dobijanje istinski informiranog pristanka od maloletnika je složen proces, koji obično zahteva roditeljsku dozvolu. To može postati prepreka ako neslaganja odraslih, poput sukoba interesa između mladih i roditelja u vezi s koristima učešća ili istraživačkim temama, sprečavaju mlade da se aktivno angažuju. Važno je osigurati da mladi u potpunosti razumeju svoja prava, rizike i dobrovoljnu prirodu svog učešća.

Praktičari PAR-a moraju stalno balansirati imperativ osnaživanja mladih ljudi s ključnom odgovornošću zaštite. Sam čin osporavanja postojećih struktura moći, što je ključno za cilj društvenih promena PAR-a, može izložiti mlade ljude negativnim posledicama. Stoga, želja za autonomijom mladih mora biti pažljivo uravnotežena s etičkom odgovornošću zaštite njihove fizičke i emocionalne dobrobiti. To zahteva implementaciju protokola zaštite, uključujući jasne procene rizika, osiguravanje adekvatnih sistema podrške za emocionalne tegobe i pažljivo razmatranje političkog i društvenog stanja zajednice. Praktičari koji rade s mladima moraju biti spremni da se snađu u potencijalnim sukobima i ublaže ih, ponekad čak i štiteći mlade od direktnog izlaganja ozbiljnim posledicama. Ovo naglašava etički kurs praktičara PAR-a: maksimiziranje aktivnosti mladih uz minimiziranje potencijalne štete. Ovo naglašava potrebu za kontinuiranim etičkim promišljanjem i prilagodljivošću tokom celog projekta, osiguravajući da težnja za društvenim promenama nenamerno ne ugrozi dobrobit uključenih mladih ljudi.

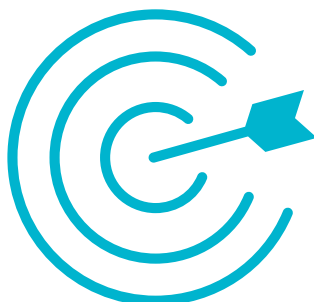
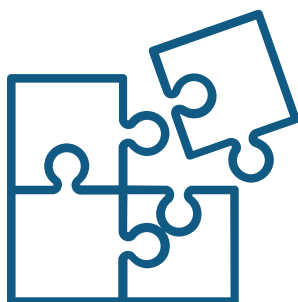

Kategorija izazova	Specifični izazovi	Strategija ublažavanja
Relacioni	Nedostatak međusobnog poverenja	Dati prioritet doslednim aktivnostima izgradnje tima; obezbediti stabilno učešće mladih i odraslih; negovati bezbedno, otvoreno okruženje.
	Nejednaki odnosi moći	Implementirati eksplicitne protokole za podelu moći; obučiti praktičare za mlade u facilitativnim ulogama; potvrditi stručnost mladih; rešiti problem predrasuda odraslih.
	Razlike u uverenjima/interesima	Osigurati da su istraživačke teme istinski usmerene ka mladima; omogućiti otvoreni dijalog i međusobno razumevanje različitih perspektiva
Metodološki	Pitanje naučne validnosti	Jasno artikulirati jedinstvenu vrednost i metode PAR-a; koristiti mešovite metode za triangulaciju; fokusirati se na relevantnost specifičnu za kontekst, a ne na široku generalizaciju.
	Posvećenost vremenu i resursima	Postaviti realne obime i vremenske rokove projekta; zalagati se za dugoročnije, fleksibilno finansiranje; obezbediti adekvatnu podršku odraslih za sve faze.
	Složenost analize podataka	Obezbediti sveobuhvatnu, pristupačnu obuku za mlade u analizi podataka; obezbediti dovoljnu podršku i smernice odraslih tokom ove faze.

Kategorija izazova	Specifični izazovi	Strategija ublažavanja
Etička	Potencijalna šteta za mlade	Sprovesti temeljne procene rizika; uspostaviti jasne protokole zaštite; obezbediti sisteme emocionalne podrške; pripremiti se za rešavanje sukoba.
	Poverljivost i privatnost	Sprovesti stroge protokole upravljanja podacima; jasno definisati koje informacije će se deliti i sa kim; obezbediti anonimnost gde je to moguće.
	Informisani pristanak	Razviti jasne, mladima prilagođene obrasce saglasnosti; dobiti dozvolu roditelja/staratelja; osigurati da mladi u potpunosti razumeju svoja prava i dobrovoljno učešće.

Poglavlje 5: PAR u akciji: Inspirativni primeri dobre prakse

Svedočenje participativnog akcionog istraživanja u praksi često je najefikasniji način da se shvati njegova transformativna moć. Sledeći primeri ističu kako je istraživanje vođeno mladima uspešno prevedeno u opipljive akcije i značajan uticaj, s posebnim fokusom na ključnu „fazu akcije“ PAR ciklusa.

5.1 Studija slučaja 1: Oснаživanje mladih za zdravstvenu jednakost i promenu politika (SAD)

Kontekst: Projekat Istraživanja participativne akcije mladih (YPAR) pokrenut je kako bi se rešile razlike u pristupu fizičkoj aktivnosti (FA) unutar programa produženog boravka za srednjoškolce u okruženjima s nedovoljno resursa u Sjedinjenim Američkim Državama. Primarni cilj bio je povećati uticaj mladih na odluke o opcijama FA i uskladiti aktivnosti s njihovim stvarnim interesima. Cilj ove inicijative bio je ići dalje od individualnih promena u ponašanju kako bi se rešile sistemske prepreke zdravlju.

Istraživanje i nalazi: Mladi učesnici su se bavili fotoglasovnim aktivnostima, sistematski istražujući svoje školsko okruženje i dokumentirajući svoja zapažanja putem fotografija. Ovaj proces im je omogućio da identifikuju i istaknu specifične nejednakosti. Na primer, devojke u programu su eksplicitno napomenule da dečaci imaju širi spektar izbora fizičkih aktivnosti, što ih je navelo da predlože stvaranje plesnog tima. Takođe su primetile i prijavile nejednak pristup pauzama za fizičku aktivnost između razreda s odličnim uspehom i drugih učeničkih grupa. Njihova direktna iskustva pružila su jedinstvene i uverljive dokaze o sistemskim razlikama.

Faza akcije i uticaj: Istraživači mladih su svoje nalaze i preporuke predstavili direktno školskoj upravi kroz snažne prezentacije. Uticaj je bio trenutani i značajan:

- **Promene koje su predložili mladi implementirane:** Sve promene koje su predložili mladi implementirane su u roku od šest meseci od intervencije. To je uključivalo uvođenje univerzalnog 20-minutnog odmora na kraju dana za sve učenike, čime su se rešile prethodno nejednake pauze za fizički razvoj koje su mladi istakli. Osim toga, voda i zdrave grickalice bile su lako dostupne, osnovan je plesni tim posle škole, popravljen je poligon za penjanje, a tereni su određeni za aktivnu upotrebu.
- **Faktori koji olakšavaju uspeh:** Izvanredan uspeh ove faze akcije pripisan je nekoliko ključnih faktora: ranoj izgradnji odnosa s ključnim zainteresovanim stranama, snažnoj administrativnoj podršci školskog rukovodstva, jasnoj usklađenosti između stavova zainteresovanih strana i nalaza mladih, te uspostavljanju kontinuiranih povratnih informacija koje su osigurale kontinuirani doprinos mladih.

Iako je istraživanje mladih bilo uverljivo, a njegove preporuke dobro utemeljene, njegova uspešna implementacija bila je eksplicitno povezana s predanošću i podrškom školske uprave i ranim angažmanom zainteresovanih strana. Nasuprot tome, paralelni program koji je uključivao samo YPAR, a kojem je nedostajala ova ključna administrativna podrška, nije doživeo implementaciju nijedne od predloženih promena. Ovo pokazuje da je, kako bi PAR prevazišao individualni razvoj mladih i istinski utjecao na sistemske nejednakosti, ključno osigurati predanost donosilaca odluka i ključnih zainteresovanih strana od samog početka. Stoga, praktičari moraju delovati kao vitalni mostovi, olakšavajući ne samo istraživanje mladih već i dijalog i osiguravajući potrebnu podršku onih koji imaju moć da implementiraju promene unutar šireg sistema.

5.2 Studija slučaja 2: Urbani dizajn vođen od strane mladih za transformaciju zajednice (SAD)

Kontekst: Omladinski dizajnerski tim Nashvillea (NYDT) pokrenuo je inicijativu Istraživanje participativne akcije mladih (YPAR) kako bi se pozabavio ključnim pitanjima urbanog dizajna koja utiču na zdravlje i dobrobit mladih. Njihov rad je bio eksplicitno usmeren na razumevanje i osporavanje načina na koje se strukturni i ekološki rasizam manifestuje u izgrađenom okruženju njihovog grada. Cilj projekta je bio osnažiti mlade ljude da preoblikuju svoje fizičko okruženje.

Istraživanje i nalazi: Ko-istraživači mladih iz NYDT-a koristili su različite metode, sprovodeći ankete, intervjue i mapiranje zajednice kako bi identifikovali razlike u urbanim prostorima. Vodeća inicijativa bila je njihova „Radionica grada snova“, koja je uključila preko 2.000 mladih ljudi uzrasta od 5 do 18 godina na 30 lokacija. Kroz prezentacije, kreativne dizajne i ankete prikupili su opsežne podatke o tome kako bi izgledao grad dizajniran za mlade. Tim je analizirao ove bogate podatke koristeći iterativno deduktivno i induktivno kodiranje, identifikujući ponavljajuće teme i razvijajući skup prioriteta mladih za izgrađeno okruženje Nashvillea.

Faza akcije i uticaj: NYDT je svoja istraživanja preveo u opipljive urbane intervencije i značajan uticaj na politiku:

- **Projekti taktičkog urbanizma (2020-2022):**
- **Mere sigurnosti pešaka (2021):** NYDT je uspješno implementirao mere sigurnosti pešaka na jednoj od najopasnijih raskrsnica u Nashvilleu. Njihov rad je privukao pažnju lokalnih medija i saobraćajnih odeljenja, a čak ga je pohvalilo i Ministarstvo prometa Tennesseeja zbog inspiracije za projekt poboljšanja ulica u tom području vrijedan 30 miliona dolara.
- **Mini fudbalski teren (2022):** Tim je instalirao mini fudbalski teren u lokalnom parku u zajednici s velikom međunarodnom populacijom. Inicijativa je bila toliko uspešna da je dizajn kasnije odabran za trajno finansiranje putem gradske kampanje participativnog budžetiranja, a Odeljenje za parkove metropolitanskog područja Nashvillea aktivno radi na njegovom trajnom postavljanju.
- **Radionica o gradu iz snova (u toku):** Vizionarski dizajni i preporuke generisane iz Radionice o gradu iz snova uključene su u službeni izveštaj o viziji grada, „Zamislite Nashville“. Ovo osigurava da se glasovi mladih direktno usmeravaju u dugoročne procese građanskog planiranja grada.
- **Izložba "Glasovi mladih":** NYDT redovno organizuje izložbe kako bi podijelio svoja istraživanja i dizajne s javnošću, uključujući članove porodica, lidere zajednice i vladine zvaničnike. Ovi događaji podstiču dijalog i grade širu podršku za njihove inicijative.
- **Izgradnja moći i ugleda:** Kroz ove uticajne projekte, NYDT se uspješno uključio kao ključni igrač u oblastima organizovanja mladih i urbanog dizajna u Nashvilleu. Ovaj ugled doveo je do poziva za njihovo učešće u širim inicijativama građanskog angažmana, demonstrirajući njihov prepoznatljiv uticaj.

Uspjeh NYDT-a u implementaciji konkretnih promena urbanog dizajna i uticaju na političke odluke nije bio samo u kvaliteti njihovih projekata, već i u ugledu i moći koju su izgradili svojim radom. Ova evolucija od neformalnog zagovaranja do formalne integracije u inicijative vizioniranja na nivou grada pokazuje kako PAR može poslužiti kao moćan alat za zagovaranje.

Ne samo da generiše efikasna rešenja, već i gradi kredibilitet i kapacitet omladinskih grupa da budu prepoznate kao legitimni i uticajni akteri u građanskim procesima i procesima kreiranja politika. Ovaj model pokazuje kako inicijative koje vode mladi mogu prevazići napore na lokalnom nivou i postati institucionalizirani glasovi, fundamentalno menjajući način na koji lokalne vlasti i institucije uključuju perspektive mladih u dugoročno planiranje i donošenje odluka, te podstičući inkluzivniji oblik upravljanja.

5.3 Studija slučaja 3: Promocija aktivnog građanstva i dobrobiti u školama (Italija)

Kontekst: Italijanski projekat Istraživanja participativne akcije vođene mladima (YPAR) posebno je osmišljen za promociju aktivnog evropskog građanstva i poboljšanje društvene dobrobiti među adolescentima u srednjim školama. Ova inicijativa je strukturirana kao kvazi-eksperimentalna studija za sistematsku procenu efekata YPAR pristupa. Cilj projekta bio je istražiti kako direktno učešće u istraživanju i akciji može uticati na građanske stavove mladih i njihovu opštu dobrobit.

Istraživanje i nalazi: Intervencijska grupa, koju je činilo 35 srednjoškolaca, aktivno je učestvovala u YPAR procesu, fokusirajući se na društvena pitanja koja su direktno relevantna za njihove živote i njihovu zajednicu. Studija je koristila dizajn kontrolne grupe pre i poslije testiranja kako bi procenila uticaj YPAR intervencije, upoređujući ishode intervencijske grupe s kontrolnom grupom od 34 učenika. Ovaj metodološki pristup omogućio je sveobuhvatnu procenu uticaja projekta.

Faza akcije i uticaj: YPAR intervencija je proizvela značajne pozitivne rezultate za mlade ljude koji su učestvovali:

- **Povećano socijalno blagostanje:** Učesnici intervencijske grupe YPAR prijavili su značajno povećanje svog socijalnog blagostanja, što ukazuje na pozitivan uticaj na njihov ukupni osjećaj povezanosti i zadovoljstva u svom društvenom okruženju.
- **Povećano institucionalno poverenje:** Projekat je doveo do značajnog povećanja poverenja u institucije među mladima koji su učestvovali. To ukazuje na to da direktno učešće u građanskim procesima, čak i na lokalnom nivou, može izgraditi poverenje u vladine i društvene strukture.
- **Veće učešće:** Mladi u intervencijskoj grupi pokazali su povećan nivo učešća u građanskim aktivnostima, što odražava povećanu spremnost i sposobnost aktivnog angažovanja u svojim zajednicama.
- **Smanjenje političkog otuđenja:** Posebno značajan ishod bilo je značajno smanjenje osjećaja političkog otuđenja među intervencijskom grupom, što ukazuje na to da je PAR proces pomogao u premošćivanju jaza između mladih ljudi i političkih procesa.

Ova studija slučaja u Italiji ističe nijansirani uticaj PAR-a na građanski angažman, posebno izvan promene u širem političkom identitetu. Rezultati pokazuju da je PAR vrlo uticajan u podsticanju aktivnog građanstva, građanskog angažmana i poverenja u lokalne ili nacionalne institucije rešavanjem opipljivih, neposrednih problema koji direktno utiču na mlade ljude. Za omladinski rad širom Evrope, ovo implicira da je PAR odličan alat za izgradnju praktičnih građanskih veština i podsticanje lokalnog angažmana, što je osnova za demokratsko učešće.

6. PAR "Perspektive mladih o učestalosti nasilja, stavovima prema marginaliziranim grupama i rješenjima za pozitivne promene"

Ovo istraživanje o participativnom djelovanju mladih provedeno je u okviru Erasmus+ KA2 projekta strateškog partnerstva "Inkluzivni putevi ka miru", a u sklopu aktivnosti "Moć učešća" u Hrvatskoj, Kipru, Srbiji i Španiji.

Proces se odvijao od aprila do jula 2025. godine u svim zemljama, a uključivao je po 5 mladih iz Hrvatske, Srbije i Španije i 6 mladih sa Kipra, zajedno sa 8 omladinskih radnika, po 2 iz svake zemlje. Rezultat su sveobuhvatni nacionalni izveštaji koji opisuju proces, predstavljaju nalaze istraživanja i pružaju opis preduzetih akcija na osnovu rezultata, kao i evaluaciju procesa. Ovi izveštaji su sastavljeni u jedan konačni izveštaj na nivou projekta. Kroz ovaj vodič želimo podijeliti naš proces i glavne nalaze, te inspirisati omladinske praktičare širom Evrope i šire rezultatima naše akcije. Deljenjem odgovora, iskustava i rešenja generisanih kroz ovaj proces, cilj nam je podići svest, informisati politike i prakse i inspirisati šire društvene promene.

Uprkos tome što su direktno pogođeni nasiljem i marginalizacijom, mladi ljudi retko su uključeni u formalne diskusije ili procese donošenja odluka usmerenih na rešavanje ovih problema. Stoga je ovo istraživanje sprovedeno kako bi se steklo dublje razumevanje načina na koji mladi ljudi sagledavaju i doživljavaju nasilje, socijalnu isključenost i potencijal za promene u svojim zajednicama. Fokusiralo se na mlade ljude kao primarnu ciljnu grupu, uključujući različita porekla i društvene realnosti, kao što su studenti, pripadnici marginaliziranih grupa i mladi ljudi koji su aktivno angažovani ili zainteresovani za društvena pitanja.

Glavna svrha ovog PAR-a bila je:

- Opremiti omladinske radnike novim pristupom istraživanju mladih koji se fokusira na društvene promene koje promovišu demokratske vrednosti; specifičan je za kontekst, usmeren na mlade; i ima iterativni ciklus istraživanja, delovanja i refleksije.
- Istražiti i razumeti perspektive mladih ljudi o nasilju, njihovu percepciju uključivanja i isključivanja u društvenim i institucionalnim okruženjima, te stavove prema marginaliziranim grupama
- Utvrditi nivoe svesti, osnaživanja i spremnosti za učešće u društvenim promenama i prikupiti konkretne ideje o tome kako promovisati veću inkluziju.
- Proces je uključivao nekoliko sastanaka i Radionica održanih između nacionalnih timova, od kojih je svaki imao jasnu svrhu i cilj. Nakon što je postignut zajednički dogovor, timovi su pristupili postavljanju specifičnih ciljeva za svaki PAR i kreiranju pitanja u skladu s tim, nakon čega je uslijedila distribucija anketa, kreiranje analitičkog izveštaja i zaključak s implementacijom intervencije, evaluacijom celog procesa i kreiranjem izveštaja.
- Zanimljivo je bilo primijetiti da je svaki nacionalni tim odabrao isti instrument – online upitnik. Broj pitanja varirao je: 15 u Srbiji i Španiji, 28 na Kipru i 33 u Hrvatskoj. Ovaj izbor se smatrao praktičnijim za analizu i omogućio im je da dopru do većeg i raznolikijeg skupa učesnika, uključujući i one do kojih je obično teško doći ili su van dosega. Njihov izbor takođe potvrđuje da bez obzira odakle u Evropi mladi ljudi dolaze, oni dele iste svakodnevne živote, koji se sve više odvijaju online.

6.1 Ključni nalazi i komparativne analize

U istraživanju "Perspektive mladih o učestalosti nasilja, stavovi prema marginaliziranim grupama i rešenja za pozitivne promene" sprovedenom u Hrvatskoj, Kipru, Srbiji i Španiji, anketirano je ukupno 237 mladih osoba starosne dobi od 13 do 30 godina, što je premašilo naša početna očekivanja u pogledu broja učesnika.

Svaki online upitnik su dizajnirali nacionalni timovi; stoga su pitanja bila različita i prikupljeni podaci se ne mogu porediti kao celina.

Međutim, s obzirom na to da je postojao visok nivo međusobnog razumevanja među partnerskim organizacijama u vezi s temom i ciljem istraživanja, mnogi nalazi su slični i možemo napraviti poređenja među njima.

Nasilje

Kada je riječ o doživljenom nasilju u sve četiri zemlje, otkrili smo da se broj mladih ljudi koji su doživjeli neki oblik nasilja u Španiji, Hrvatskoj i Kipru kretao od 48% do 60%, dok je u Srbiji, gdje je pitanje drugačije formulisano, 64% ispitanika svedočilo nasilju nad marginalizovanim grupama. Vrste nasilja koje su najčešće prijavljivane u svim zemljama bile su fizičko, online, psihičko, seksualno uznemiravanje i diskriminacija/izolacija.

Ključni nalazi po zemljama bili su sledeći:

Hrvatska: fizičko nasilje, vršnjačko nasilje, psihičko nasilje i seksualno nasilje.	Srbija: psihičko nasilje, nasilje na internetu, diskriminacija/izolacija i fizičko nasilje.
Kipar: verbalno nasilje, diskriminatorno nasilje, seksualno uznemiravanje i fizičko nasilje.	Španija: verbalna agresija, online nasilje, socijalna isključenost i fizičko nasilje.

Komparativne analize su pokazale da se u sve četiri zemlje nasilje najčešće događa u zajednici/komšiluku, školama i na internetu. Činjenica da se škole spominju u svim zemljama nas zabrinjava, jer u svim njima postoje politike „nulte tolerancije prema nasilju“, ali nasilje se i dalje događa u školskim prostorijama. Možemo zaključiti da su ove politike nedovoljne ili se ne sprovode pravilno te da šira zajednica – od donosilaca odluka, nastavnika i ostalog osoblja do roditelja i učenika – treba promeniti svoj pristup i sprovesti različite mere kako bi se osiguralo da škole budu sigurno okruženje za sve.

Marginalizirane grupe

Kada smo uporedili nalaze o marginalizovanim grupama, otkrili smo da su u većini zemalja migranti, etničke manjine, osobe sa invaliditetom, LGBT+ i žene najčešće spominjani.

Rezultati po zemljama su:

Hrvatska: žrtve nasilja u porodici, osobe s problemima mentalnog zdravlja, žene, beskućnici.	Srbija: Romi, LGBT+ osobe, migranti, žene.
Kipar: migranti, etničke manjine, LGBT+ osobe.	Španija: migranti, osobe s invaliditetom, osobe koje žive u siromaštvu.

Rešenja za promene

Ispitanici u svim zemljama uglavnom veruju da mogu uticati na društvo i željni su to učiniti. Predložili su niz rešenja za smanjenje nasilja i promociju socijalne inkluzije, koja se mogu kategorizirati po vrsti:

Edukativne radionice o poštovanju, nasilju (posebno prevenciji) i komunikaciji, obuke za vršnjačku medijaciju, radionice mladi za mlade	Kreativni projekti poput umetnosti, bioskopa, forum pozorišta ili uličnih aktivnosti
Volontiranje u ranjivim zajednicama	Bezbedni prostori za dijalog za susrete i diskusije mladih (vršnjački i sa donosiocima odluka), mentorstvo u različitim zajednicama
Kampanje za podizanje svesti, kako onlajn tako i lokalne; digitalno praćenje govora mržnje	

Istraživanja u sve četiri zemlje su nam pokazala da mladi aktivno promišljaju o okruženjima u kojima žive i da imaju konkretne ideje o tome kako poboljšati svoje zajednice i položaj marginaliziranih grupa. Osjetljivi su na probleme s kojima se suočavaju njihovi vršnjaci, svesni su institucionalnih barijera i negativnih ponašanja te su razvili empatiju. rešenja koja predlažu su izvodljiva i ne zahtevaju velika finansijska ulaganja, međutim, potreban im je širok konsenzus relevantnih aktera koji bi sinergijski djelovali u smjeru smanjenja nejednakosti i stvaranja boljih politika uz više napora uložених u njihovu implementaciju.

6.2 Faza delovanja i uticaj

Na osnovu rezultata istraživanja, svaki nacionalni tim je implementirao inicijative specifične za kontekst. Hrvatski i španski tim su održali radionice na licu mjesta koristeći različite metode neformalnog učenja sa velikim brojem učesnika. Kiparski i srpski tim su morali promeniti svoj početni plan za aktivnost uživo zbog spoljnih faktora, međutim, brzo su implementirali promene i premestili svoje aktivnosti na socijalne mreže.

Značajno dostignuće u svim zemljama bilo je osnaživanje mladih ljudi, omogućavajući im da aktivno identifikuju probleme, dizajniraju istraživačke instrumente, analiziraju nalaze i kreiraju rešenja. Posebno su cenjeni inkluzivna metodologija i pristup vođen vršnjacima. Mladi su se osećali saslušanim i poštovanim te su istakli kako je PAR značajno promenio njihovu perspektivu, čineći ih svesnijima društvenih problema i spremnijima da aktivno pokrenu pozitivne promene. Većina njih je bila posebno zadovoljna sprovedenim akcijama i vidljivim rezultatima. Među stečenim veštinama istakli su timski rad, veštine analize podataka i veštine donošenja odluka. Takođe, mladi su razvili osjećaj vlasništva nad rezultatima, što je bilo posebno vidljivo u dizajnu i implementaciji intervencija. Konačna evaluacija pokazala je da su planirani ishodi aktivnosti postignuti: većina učesnika se osjećala u potpunosti uključenom u donošenje odluka, svi su verovali da imaju vrlo visok nivo autonomije, svi su bili vrlo zadovoljni načinom na koji su njihove ideje i komentari uključeni u istraživački izveštaj, a njihov osjećaj lične odgovornosti za implementaciju aktivnosti se povećao, posebno u delu koji se odnosi na akciju.

- Ovaj proces je značajno uticao na razvoj vrijednih profesionalnih i ličnih znanja omladinskih radnika, koji su naučili da koriste novu metodologiju. Izrazili su veoma visoko zadovoljstvo primenom ove metode, smatrajući da se povećala samostalnost mladih u donošenju odluka, a smanjila potreba za direktivnim vodstvom. Proces je imao značajan uticaj na povećanje nivoa povezanosti i poverenja s mladima. Kao jedan od izazova koje su naučili da savladaju, omladinski radnici su istakli prepuštanje donošenja odluka mladima, kao i postizanje ravnoteže između pružanja podrške i davanja autonomije mladima i održavanja značajnog nivoa motivacije među učesnicima.
- Detaljan opis intervencija/inicijativa provedenih u fazi delovanja dostupan je na web stranici naših projekata u završnom PAR izveštaju. Evo kratkog pregleda provedenih akcija u svakoj zemlji:

Hrvatska: "Mladi govore glasno bez filtera"

Prepoznajući da mladi ljudi vide vršnjačku edukaciju kao rešenje za nasilje i marginalizaciju, organizovali su edukativnu i angažovanu radionicu fokusiranu na nasilje i marginalizovane grupe koristeći metod simulirane debate. Pitanja za debatu su izvedena iz istraživačkog upitnika, kako bi se izazvali dublji odgovori i uticalo na stavove. Događaj je održan 23. juna 2025. godine u Društvenom centru Bodovaljci, sa 22 učesnika starosti od 13 do 30 godina. Aktivnost je pokazala da su čak i srednjoškolci veoma svesni problema kao što su korupcija, neefikasna pravda i sistemske barijere za žrtve nasilja, što ističe potrebu za međusektorskom saradnjom i jačim institucionalnim poverenjem. Pokazala je značajan potencijal za angažovanje mladih u aktivnom građanstvu. Evaluacija je pokazala da su učesnici iskustvo smatrali zanimljivim i edukativnim. Naučili su da debatuju argumentovano, slušaju, dele mišljenja, kritički razmišljaju i smireno diskutuju. Metoda debate je ocijenjena kao korisna i izrazili su interes za više ovakvih aktivnosti.

Kipar: Kampanja na društvenim mrežama

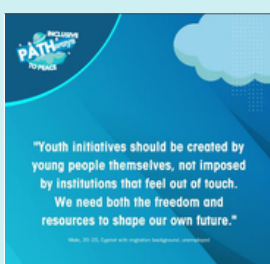
Istraživački tim je želio organizovati fokus grupu u UN-ovoj tampon zoni u Ledra Palaceu u Nikoziji, ali uprkos jedinstvenoj lokaciji, sesija je otkazana u posljednji čas. Budući da PAR metodologija zahteva od učesnika da budu vrlo fleksibilni i prilagodljivi promenama, umjesto toga su pokrenuli sedmodnevnu društvenu kampanju zasnovanu na našem istraživanju, koju su vodili mladi, s objavama u stilu kružnih aktivnosti i Instagram pričama s anketama, pitanjima i kvizovima. Kampanja je istakla perspektive mladih o marginalizaciji i izgradnji mira. Svaka objava je kombinovala ključne nalaze iz ankete s citatima mladih Kiprana i pričama izbjeglica iz UNHCR-a na Kipru. Kampanja je predstavila rešenja koja su identifikovali mladi, kao što su vršnjačka medijacija, inkluzivni događaji i zagovaranje na društvenim mrežama. Svaka objava je završavala refleksivnim pitanjem ili podsjetnikom, podstičući kritičko razmišljanje i angažman. Transformišući istraživanje u pripovedanje usmereno na čovjeka, kampanja je učinila podatke dostupnim i uticajnim, podstičući dijalog i svest na Kipru.

Srbija: Kampanja na društvenim mrežama

U Šapcu, u Srbiji, održan je sastanak sa 15 učesnika, uključujući mlade članove i omladinske radnike uključene u naše istraživanje. Predstavljeni su ključni nalazi i izazovi o kojima se raspravljalo, uz napomenu da eskalacija nasilja u Srbiji zasenjuje uticaj istraživanja. Mirni demonstranti, uglavnom mladi ljudi i studenti, suočavaju se sa sve većom policijskom represijom, što narušava poverenje javnosti, ali i jača želju za pozitivnim promenama. S obzirom na tekuće proteste, mogućnost organizovanja događaja uživo bila je ograničena, što je uticalo na akcione planove. Stoga se fokus preusmerio na online kampanju podizanja svesti, promovišući toleranciju i jednakost.

Španija: Radionica Svetskog kafea

Dana 26. juna 2025. godine, istraživački tim je organizovao diskusiju u Omladinskom hostelu, Puente Genil, sa 20 mladih učesnika (uzrasta od 14 do 30 godina). Koristeći metodu „Svetskog kafea“, učesnici su u opuštenoj atmosferi podijelili svoja razmišljanja o nasilju, inkluziji, resursima i veštinama. Mladi ljudi žele da se suoče sa izazovima u svojim zajednicama, tražeći inkluzivnije i dinamičnije okruženje. Žele istinsku inkluziju, transparentnu komunikaciju i prilike da predvode promene. Mladi ljudi pokazuju duboko razumevanje problema i spremnost da učestvuju, vode i zajednički stvaraju inkluzivniju i dinamičniju lokalnu zajednicu - ako im se pruže alati i poverenje za to.

Zaključak – Praksa jačanja

Ovaj vodič ima za cilj da ukaže na Participativno akciono istraživanje (PAR) kao dinamičnu, osnažujuću i duboko uticajnu metodologiju za rad s mladima. Prihvatanjem PAR-a, praktičari ne samo da olakšavaju istraživanje; oni aktivno neguju generaciju kritičkih mislilaca, angažovanih građana i moćnih pokretača promena. PAR putovanje, sa svojom cikličnom prirodom istraživanja, akcije i refleksije, podstiče holistički razvoj kod mladih ljudi, a istovremeno pokreće značajne društvene transformacije u njihovim zajednicama.

Istražili smo kako PAR redefiniše stručnost, stavljajući životna iskustva mladih ljudi u prvi plan istraživanja, osiguravajući da su pitanja koja se obrađuju zaista relevantna za njih. Ovaj pristup ne samo da izoštrava njihovo kritičko razmišljanje, rešavanje problema i liderske veštine, već i značajno povećava njihovu samoefikasnost i samopouzdanje. Pored individualnog rasta, PAR je snažna snaga za socijalnu pravdu, vodeći do kontekstualno specifičnim rešenjima, osporavajući dominantne narative i negujući dubok osećaj vlasništva nad postignutim promenama. takođe poboljšava kvalitet samog istraživanja poboljšanjem interpretacije podataka i premošćavanjem jaza između akademskih nalaza i primene u stvarnom svetu.

Međutim, takođe priznajemo da PAR putovanje nije bez svojih složenosti. Snalaženje u relacijskoj dinamici, osiguravanje pravedne podele moći, upravljanje vremenom i resursima te pridržavanje strogih etičkih standarda su ključna razmatranja. Ove izazove možemo prevladati pažljivim planiranjem, kontinuiranim promišljanjem i posvećenošću osnovnim principima PAR-a. Predstavljene studije slučaja jasno pokazuju kako PAR inicijative vođene mladima mogu postići izvanredan uspeh, od uticaja na školske politike do preoblikovanja urbanih okruženja i poticanja aktivnog građanstva.

Uloga mladih profesionalaca (odraslih) u ovom procesu je nesumnjivo ključna. Ona uključuje stvaranje sigurnih prostora, pružanje strukturirane podrške, snalaženje u složenim relacijskim dinamikama i osiguranje potrebnog institucionalnog prihvatanja kako bi se mladima omogućilo da vode ovaj transformativni rad. Svesnim menjanjem dinamike moći i vrednovanjem mladih kao stručnjaka u vlastitim životima, profesionalci mogu otključati ogroman potencijal.

Dok započinjete ili nastavljate svoje putovanje s Participativnim akcionim istraživanjem, zapamtite da ste katalizator dubokih promena. Prihvatite ovu metodologiju s poverenjem, verujte u urođene sposobnosti i jedinstvene perspektive mladih ljudi i svedočite neverovatnom, trajnom uticaju koji mogu imati na svoje zajednice i šire društvo. PAR nije samo metodologija – to je pokret ka pravednoj promjeni vođenoj mladima. Prihvatanjem PAR-a, pridružujete se mreži praktičara koji pojačavaju marginalizirane glasove i redefinišu ono što je moguće. Počnite polako, ostanite fleksibilni i pustite mlade ljude da vode put.

Dodatni resursi

Online platforme i alati:

- YPAR Hub (UC-Berkeley i SF Peer Resources): Sveobuhvatni kolektivni, nastavni i istraživački centar za YPAR, koji nudi opsežne resurse za praktičare i mlade.
- Nastavni plan i program „Budućnost zajednice: Podučavanje zajednice – Stepenice“ (UC Davis): Pruža strukturiran, korak-po-korak nastavni plan i program koji vodi mlade kroz PAR proces.
- Centar za angažman mladih usmeren na pravdu (Centar za javno zdravlje Univerziteta u Coloradu): Nudi vredne resurse i obuku za inicijative angažmana mladih usmerene na pravdu.
- SALTO Centar za resurse za inkluziju: Vrlo vredna evropska platforma koja pruža resurse i alate za podsticanje inkluzije u omladinskom radu, često se preklapajući s principima PAR-a.
- SALTO-YOUTH Komplet alata za neformalno učenje za unapređenje angažmana mladih: Sadrži kreativne i iskustvene aktivnosti osmišljene za podsticanje angažmana i učešća mladih, primjenjive u različitim fazama PAR-a.
- NAF-ov komplet alata za PAR mlade: Nudi praktične resurse koji pomažu edukatorima i omladinskim radnicima da pojačaju glasove mladih i poboljšaju programe kroz PAR pristupe.

Ključna literatura i istraživanja:

- Akademski časopisi i publikacije: Istražite naučne članke o participativnom akcionom istraživanju i participativnom akcionom istraživanju mladih kako biste produbili svoje razumevanje teorijskih osnova, metodoloških nijansi i različitih primjena.
- Istraživanje o razvoju i osnaživanju mladih: Konsultujte literaturu koja se fokusira na pozitivan razvoj mladih, građanski angažman i teorije osnaživanja kako biste stekli dublji uvid u duboke uticaje PAR-a na mlade ljude.

Okviri evropske omladinske politike:

- Preporuke Veća Evrope o radu s mladima i inkluziji: Ovi dokumenti pružaju vodeće principe i preporuke politika za podršku inkluzivnim praksama rada s mladima.
- Strategija EU za mlade (2019-2027): Ovaj sveobuhvatni okvir za saradnju EU u oblasti omladinske politike ističe tri glavna područja delovanja: inkluziju, povezivanje i osnaživanje. Opisuje strategije i mogućnosti finansiranja, uključujući program Erasmus+ i Evropski korpus solidarnosti, koji mogu podržati inicijative omladinske politike.

Nacionalne politike i inicijative koje podržavaju uključivanje u omladinski rad:

- Istražite specifične nacionalne politike u evropskim zemljama kako biste razumjeli lokalne okvire i potencijalne mogućnosti finansiranja koje mogu podržati PAR projekte.

Mogućnosti umrežavanja i obuke:

- Programi Erasmus+ i Evropski korpus solidarnosti: Aktivno tražite i učestvujte u kursevima obuke, razmenama mladih i događajima umrežavanja koje finansiraju ovi programi. Oni nude neprocenjive mogućnosti za povezivanje s drugim praktičarima, razmenu najboljih praksi i razvoj veština u angažmanu mladih i PAR-u.

Pružaoци tehničke pomoći i obuke:

- Identifikujte organizacije i stručnjake specijalizovane za angažman mladih i PAR koji mogu pružiti prilagođenu obuku, mentorstvo i kontinuiranu podršku za vaše projekte.

otisak

**Ovaj vodič je kreiran u okviru Erasmus+ projekta "Inkluzivni putevi ka miru", 2024-2-HR01-KA220-YOU-000279458.
Projekat je sufinansiran od strane Evropske unije.**

Udruga Studio B

**Co-funded by
the European Union**

AGENCY FOR
MOBILITY AND
EU PROGRAMMES

Izdavač

**UDRUŽENJE STUDIO B
BODOVALJCI 103
HR – 35420 STARO PETROVO SELO
www.udrugaStudiob.hr ured.Studiob@gmail.com**

Autor:

Nikolina Jureković, Udruga Studio B

Dizajn

Udruga Studio B

Juli, 2025.

Finansirano od strane Evropske unije. Iznešeni stavovi i mišljenja su, međutim, isključivo stavovi autora/autorki i ne odražavaju nužno stavove Evropske unije ili Izvršne agencije za obrazovanje i kulturu (EACEA). Ni Evropska unija ni EACEA ne mogu se smatrati odgovornima za njih.